

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Tóth Zoltán János
**A HARDCORE PORNÓFILM A HÁLÓZATI KULTÚRA
KORÁBAN**

PhD-értekezés

TÉZISEK

Témavezető: Dr. Müllner András

SZTE Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Elmélet és Interpretáció Alprogram

2013

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Doktori értekezésemben a hardcore mainstream pornófilm területén az utóbbi egy évtizedben lezajlott paradigmaváltás elemeit vizsgálom. A hardcore pornófilmet mint gyártási kategóriát határozom meg, mely a web 2.0 megjelenése óta kiemelkedő változásokon ment keresztül leginkább a forgalmazás, a gyártás körülményeinek vonatkozásában. A pornófilm intézményes meghatározottsága, a hivatalos disztribúciós rendszerhez való viszonya minden műfajnál fontosabb feltételként jelenik meg a pornó esetében. A műfaj textuális, formai stb. jegyeinek alakulása mindig direkt kapcsolatban állt a műfaj „külügyeivel”, ezért a kutatásom centrumában is ezek az új tematikus irányok, és formai újítások állnak.

A vizsgálatomhoz tartozó korpusz kijelölése nem önkényes választás eredménye. A netpornó megjelenésétől eltelt időben vizsgálom a pornográfia hálózaton történő szerveződését. Kutatásom az internetes tartalmak behatárolt, de legszélesebb körű csoportjára tekinthető érvényesnek. Ez a mainstream hardcore pornográfia, amely olyan gyártási kategória, mely a kemény pornón belül a legnépszerűbb típusokat és irányokat tömöríti. A mainstream ebben az esetben nem nélkülözi az extremitásokat, de mindenképpen elhatárolódik, a hardcore-on belül is szélsőségesnek számító elemektől, mint a gyermekpornográfia, a koprofília, a nekrofilia vagy a zoofília. A vizsgált korpuszban nem jelennek meg a szerzői és art pornófilmek sem.

Az említett paradigmaváltás egy rétegzett, összetett jelenség mely több aspektusból közelíthető meg. Az első ezek közül, hogy az elmúlt tíz évben a szexualitás reprezentációnak és ezzel együtt a hardcore pornófilm kulturális státusza jelentős mértékben megváltozik.

A kutatás relevanciáját ezért elsősorban éppen az jelenti, hogy a hardcore pornó a hetvenes évektől a legproduktívabb műfaji filmmé lépett elő. Nem marginális kulturális jelenség és nem elzárt szubkulturák belső ügye, hanem a hálózat kiterjedtségének köszönhetően globális ízléskultúrát alakító műfaj. A pornó akkor is jelen van a hétköznapi ember életében, ha az aktuálisan nem néz kemény pornót.

A pornó popularizálódása erősen kötődik, ahhoz a pillanathoz, amikor a pornó áruvá válik, és a tömeggyártás képes kielégíteni az általa létrehozott szükségleteket – ez önmagában mégis kevés lenne. A pornó már a nyolcvanas években is hatalmas profitot termelő iparágként van jelen, de csak a kilencvenes évektől lesz érvényes az, amit Brian McNair és a mögötte felsorakozó szerzők, mint például Feona Attwood, a kultúra pornografizálásának (pornographication) és a szriptíz-kultúra előretörésének hívnak. Attwood a pornó kulturális jelenvalóságát és hatását nem pusztán annak erős piaci pozíciójából vezeti le. A kultúra szerkezete a posztmodernben jelentősen megváltozott. Attwood Giddens és Bauman gondolataiból kiindulva azt állítja, hogy a posztmodern szubjektum identitásépítésében a szexualitás jelenti a legfontosabb konvergenciapontot. Az identitás megszerzése egyenlő arányban áll a szexualitás kultúrájának a megismerésével. A fogyasztó az én kifejezésének egyik legfontosabb eszközeként éli meg a szexualitását.

McNairhez hasonlóan Feona Attwood szerint is regisztrert váltott a pornó kultúrája, ami abban érhető leginkább tetten, hogy a pornó hétköznapi tapasztalattá vált. A pornósztárok az egész világon ünnepezt és ismert hírességekké váltak. Könyveiket vagy éppen azokat az írásait, amelyeket szexuális tanácsadókként különböző magazinokban jelentethetnek meg, rengetegen olvassák. Attwood szerint a pornó ikonográfiája túlnőtt a műfaj határain, és a porn style vált meghatározó esztétikává a videoklipekben, a tévéműsorokban éppúgy, mint a divatban. A pornografikus tartalmak, gesztusok, ikonográfia, stílus közös élményanyaggá formálódásában a hatalom diszkurzív technikáin kívül egy átfogóbb, a kultúrát általánosan meghatározó tendencia is szerepet játszik, mely különösen az elmúlt pár évtizedben erősödött fel. A posztmodernnek nevezett kultúrában a kultúra egyes regisztrerei közötti átvétel dinamikusabbá vált. A magas és alacsony diszkrét elkülönültsége a dialektikus párbeszédnek köszönhetően a folyamatosan újratermelő ellentétek dacára is folytonos kisajátításokból és az átmeneti formációk sokasodásából áll. Úgy gondolom, hogy ennek a fellazulásnak az egyik feltétele a

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

hétköznapi esztétikai értékítéleteket is szabályozó premisszákat átalakulása.

A paradigmaváltás másik fontos aspektusa, hogy a pornográfia egyre inkább tendenciózusan kutatott tudományos témává lépett elő. A pornó nem egyszerűen a hétköznapi kultúrának vált a részévé, de ezzel egy időben az akadémiai és egyetemi kutatások homlokterébe is került. Ahhoz, hogy ez a kánonpolitikai átrendeződés végbemehessen, természetesen magának a kultúra definíciójának is változnia kellett. Mindez önmagában kedvező feltételeket nyújt a pornótudományok (porn studies) megjelenésének és a kutatás presztízsének emelkedéséhez, de az utóbbi negyven évben az egymást előkészítő „kulturális fordulatok” is jelentős mértékben hozzájárultak a kemény pornófilm vizsgálatához szükséges szemlélet és szempontrendszer kialakításához. Tehát nem egyszerűen a pornó mint reprezentációs forma pozíciója változott meg a kultúra szerkezetének átrendeződésével, de létrejött egy olyan vizsgálati mező is, amely lehetővé tette a tárgyhoz való tudományos hozzáférést is. A hatvanas és hetvenes évek posztstrukturalista szerzőinél (Barthes, Foucault, Sontag) a pornográfia még intellektualizáltan és átesztétizálva jelenik meg Bataille és Sade filozófiai progresszivitásának kutatásán keresztül.

A nyolcvanas évek konzervatív feministái már közvetlenül a kemény pornográfia kutatását helyezik a centrumba, de a politikai indíttatású kérdésfelvetések ebben az évtizedben még erőteljesen háttérbe szorítják a műfajkritikai vizsgálatokat.

A pornográfiával kapcsolatos elemzések azonban a kilencvenes évek közepére már nem egyéni kutatói érdeklődés eredményeként vannak jelen, hanem tendenciózusan kutatott témává lép elő a pornófilmek vizualitása. Igazi paradigmaváltásként értékelhető, hogy az angolszász nyelvterületeken porn studies megnevezéssel egy diskurzus szisztematikusan keresi a határait és azokat a problémamezőket, melyeken keresztül identifikálhatná magát. Ezek a vizsgálatok azonban nem tarthatók tudományos szempontból homogénnek. A porn studiesban egyformán jelen vannak szociológiai, esztétikai, filozófiai, film- és médiakritikai stb. kérdésfelvetések. A hatvanas évek óta a porn studies érintő nemzetközi kutatásokban jelentős előrelépés tapasztalható, de emellett azt is érdemes megjegyezni, hogy a műfaj jelenlegi kutatottsága még mindig jelentősen elmarad más műfajok kritikai recepciójától. A pornófilm kritikai alulreprezentáltsága a műfaji filmek szakirodalmában attól válik igazán hangsúlyossá, hogy a pornófilm mennyiségi szempontból minden más műfajt megelőz a filmkultúrában.

Értekezésemben a tárgy interdiszciplináris jellegéből adódóan a hardcore pornográfiát öt szempont szerint közelítem meg. Ezeknek a heterogén szempontoknak az érvényesítése kettős célt szolgál. A pornó tendenciózus előretörése új célok elé állítja a porn studies – miközben még a régi közhelyek és általános igazságként rögzült állítások is felülvizsgálatra várnak – a műfaji portré lehető legreálisabb elkészítése a jelenkori kutatások legfontosabb feladata.

1. FILMTÖRTÉNETI ASPEKTUS:

Az ezredfordulón megjelenő netartot, melyet az értekezésemben a pornó kis formájának visszatéréseként mutatok be, elkülönítem a pornófilm korábbi formációitól, annak érdekében, hogy a hálózati kultúrával együtt járó mediális változások mértéke a pornófilm korábbi formáival való összehasonlításban válhasson érzékelhetővé. A pornófilm történetét három szakaszra bontom. Az első szakasz a pornófilm történetében a stagfilmek időszaka. A stagfilm formai jegyeinek köszönhetően ezt nevezhetjük a kis forma első megjelenésének. Az 1890-es évektől felbukkanó stagfilm a hetvenes évekig szinte változatlan formában őrződik meg, hiszen vetítési és terjesztési körülményei sem változnak sokat. Leginkább legénybúcsúkon és bordélyokban vetítik, ahol a férfinézők közösségi élményként élik át a szexuális látványosságokat. A filmek tematikusan az egyszerű sztriptíz jelenetektől a különböző szerepjátékokat felvonultató hardcore jelenetekig terjednek. A színészek minden esetben amatőrök és névtelenek. A stag hangsúlyosan keresi az explicit voeyurisztikus szituációkat, például valaki meglesi a cselédek és a háziúr játékát, vagy a nádasban élvezkedő szerelmespárt. A stagfilm tematikus gazdagságát tekintve alig marad el a hetvenes évek sztenderdjétől. A csoportos szex, a pozíciók széles választéka, az orális szex, a glory hole jelenetek, a

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

„ciciszex”, a biszexuális játékok teszik valóban színessé a stagfilmek korai időszakát.

Az amerikai filmkultúra fejlődését hosszú ideig meghatározó cenzúra 1968-as fellazulása, és a korábbi szigorú öncenzúra helyébe lépő új besorolási kategóriák megszületése például nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a hetvenes években megnyíljon az út az egészestés, hihetetlen formai és tematikus gazdagságot bevezető kemény pornófilmek előtt. Ezt az időszakot nevezem a pornófilm történetében a nagyforma időszakának. Ebben az időben a több mint 750 pornófilmet vetítő amerikai mozik társadalmi és nemi szempontból is kiszélesítették a zsáner hagyományos közönségét, és elindították a kemény pornó ipari méretű gyártását. Általánosan érvényes kijelentés, hogy a hardver szabályozza és alakítja a szoftvert, vagyis az apparátus lehetőségei formálják a műfajt. A pornó abból a szempontból is kivételes területe a műfaji film gyártásának, hogy a technológia paraméterei és lehetőségei minden egyéb műfajnál meghatározóbb módon szóltak bele az alternatív nyilvánosság csatornáit és mediális lehetőségeit használó útkeresésébe.

A hetvenes években a kemény pornográfia jelentősen kitolta a határokat. Legfőbb nívója mégis az volt, hogy a közbeszéd tárgyává avatta a pornót. A pornóperek, a *Mély torok* (Damiano, 1972) vagy az ahhoz hasonló filmek körüli botrányoknak köszönhetően a jogi szabályozás és a politika is egyre inkább számot vetett a pornográfiával. Kemény pornót nézni divatos lett a hetvenes években. Ez a pornó chic időszak, amikor a műfaj mellett olyan sztárok tűntek fel, mint Warren Beatty. A pornómozik tipikus közönségét (raincoat audience) leváltották az egyszerű polgárok, és a nők is megjelentek ezeken a vetítéseken. A szexuális forradalom, az emberjogi mozgalmak és a társadalmi szabályrendszerek újraírásának korszaka egy olyan értékrendet hirdetett, ahol a pornófilm nézés akár politikai állásfoglalásnak is minősülhetett.

2. MŰFAJKRITIKAI ASPEKTUS

Minden műfajelmélet a totalizáció, az egyetemes érvényesség igényével lép fel. Valójában azonban érvényességük erősen korlátozott. A műfajok valóban jellemezhetőek közös értékstruktúrával, sematizmusok, invariáns állandók meglétével, intézményrendszerükkel stb., de az ezeket a tulajdonságokat vizsgáló és rendszerező műfajelméletek érvényessége és hatóköre minden műfaj esetében eltérő. A műfajelméletek bírálati is általában pontatlanul, egy adott műfajelmélet egészére vonatkoztatva fogalmazzák meg kritikát.

A disszertációban viszont nem a kiemelt műfajelméletek egészének, illetve azok szempontrendszerének értékelésére vállalkozom, sokkal inkább a kortárs műfajelméletben uralkodóknak tekinthető irányok produktivitását, operacionalizálhatóságát mérem a hardcore pornó esetében.

Három műfajkritikai modellel foglalkozom szorosabban. Az első műfajelmélet a hazai szakirodalomban a Király Jenő nevével fémjelvezhető archetipikus filmelmélet. A szubtancionális elméletek kézenfekvő elméleti apparátust jelentenek a pornó vizsgálatokhoz. A pornó konfliktusos oppozíciókon alapuló értékszerkezete az archetipikus elemzések felől válik láthatóvá. A kortárs kemény pornó látványvilágát, a különböző elemek, motívumok konfliktusszerű montázsesztétikája határozza meg. Ez az oppozicionális szerkezet, azonban csak részben eredeztethető a szexualitás ősi, zsigeri tartalmaiból. Nagyobb részben a perverzitás logikájából származtatható, amely először a nyugati világban Sadenál nyer kidolgozást, ennyiben igazat adhatunk Királynak.

A szubsztanciális elméletek az örök emberi problémák és problémamegoldó képletek tárházaként láttatják a műfajokat. Ezzel akaratlanul is eloldják a műfaj vizsgálatát a társadalmi-kulturális környezettől, és elhanyagolják a változás és az invariancia szerepét a műfajok fejlődésében. Az akcidienciális elméletek, ezen belül is az általam vizsgált műfaji evolúcionizmus ezzel ellentétben éppen a műfaj „külügyei” érdeklik. Ez annál is fontosabb mivel a pornó egyéni életútját a cenzúra, a műfaji megjelenítés és a megjelenés speciális módjait biztosító technikai feltételek alakították ki, akárcsak a műfaj egyes időszakaiban a paradigmaticusnak tekinthető formákat, dramaturgiát és stílust. A műfaj fejlődése Thomas Schatz műfaji evolucionista elméletével mérve korántsem mondható egyenes vonalúnak. A hardcore története nem írható le a kezdeti primitivitástól és a formai

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

tisztázatlanságtól az egyre összetettebb formák felé haladó útvonallal, ahogyan azt Schatz elmélete hirdeti. Ennek legegyszerűbb bizonyítéka éppen az, hogy a kortárs hardcore pornográfia nem a formai fejlődés eddigi legkifinomultabb szintjét képviseli. A kortárs kemény pornó a hetvenes évek „nagy formájához” képest sok szempontból visszatér a századelő korai filmjeit idéző „kis formához”. Pontosabban fogalmazva a hálózat, a számítógépes platform, később a mobiltelefonos megjelenésével olyan új technikai feltételek alakultak ki, melyek erős hatást gyakoroltak a filmkészítésre, megváltoztatva ezzel a nézői elvárásokat és fogyasztási szokásokat is. Az eredmény egy olyan pornófilmtípus elterjedése lett, mely bizonyos szempontok szerint sokkal inkább hasonlított a századelő rövidfilmjeire, mint a hetvenes években kialakult egészestés filmekre.

Végül Torben Grodal műfajelméleti modelljének bemutatására és kritikájára vállalkozom. A kognitív megközelítéseket képviselő Grodal meglátásait Linda Williams egy a testműfajokról szóló hatásméleti tanulmányának meglátásaival vetem össze. Williams elemzése jelentős részben a pszichoanalízis apparátusának segítségével fogalmaz meg megállapításokat az intenzív fizikai reakciókat kiváltó műfajokkal kapcsolatban. A kognitív tudományok és a pszichoanalízis eltérő, olykor ellentétező preconcepciói termékeny kontrasztot jelentenek annak a vizsgálatában, hogy miként épül fel a pornóhatás struktúrája.

3. A MÉDIUMKRITIKAI ASPEKTUS:

A pornó hálózaton belüli megjelenése azonban nem pusztán egy újabb piac kiaknázásához teremtett lehetőséget, hanem a web 2.0 saját, belső logikájának megfelelően átrajzolta az alműfajok addigi mátrixát is. A digitális technikai környezetnek köszönhetően nemcsak új textuális–tematikai állandók váltak sikeressé, hanem új képfajták és nézőpontok is megjelentek, amelyek magát a látvány terét is átrendezték, valamint ezzel együtt a test új típusú szemléletét vezették be

A webkettes szolgáltatások nem pusztán felhasználóbarátok, de elősegítik azt is, hogy a felhasználó bizonyos tartalmakat megoszthasson, kommentelhessen és kapcsolatba léphessen más felhasználókkal. Azt gondolom, hogy ez az első alkalom a pornográfia történetében, amikor ennek köszönhetően a befogadói oldal ennyire intenzíven vehet részt a műfaj narratív portréjának kiépülésében. A digitális-analóg váltás hatása azonban a műfaj formáját is alapvetően meghatározza. Látszólag a műfaji film egyetlen típusa sem testesíthetné meg olyan kategorikusan a manovich értelemben vett adatbázis-filmet, mint a pornófilm. A pornófilm moduláris, paraszintagmatikus narratív szerkesztése szinte eleve arra predesztinálja, hogy adatbázisként érvényesüljön. Észre kell azonban vennünk vennünk, hogy a pornó egész eddigi története során inherens tulajdonságként tarthatjuk számon, hogy a szexust – és ez még a hetvenes évek egészestés filmjeinek szexbetétjei esetében is igaznak tekinthető – kauzálitást nélkülöző, tetszőlegesen felcserélhető jelenetek sorával mutatja be. Története során a narratíva hiánya eltérő mértékben, de általános jegyként jellemzi a pornót. Ebből a szempontból a tiszta modularitással azonosítható netpornó jelenti ennek a tendenciának a legmarkánsabb megjelenési formáját. Mégis anakronizmus lenne – akárcsak a Manovich által emlegetett Vertov esetében – egy már korábban is létező filmes tendenciát az újmédia kizárólagos hatásaként magyarázni. Fontos megjegyezni, hogy ha maguk a filmek nem is nevezhetők szoros értelemben adatbázis filmnek. Az még fontosabb, hogy maguk a filmek adatbázisokba rendezve jelennek meg a honlapokon, ahol az algoritmikus keresés lehetőségét a tematikák, motívumok, gyakorlatilag bármilyen a szexus szempontjából fontos részlet jelzésére szolgáló tagek és címkék segítségével történhet. A disszertációban bemutatom, hogy ez a folkszonomikus rend felszámolja a műfaj eddigi taxonomikus felosztásokon alapuló hierarchikus rendjét.

A médiális feltételek átalakulása a forgalmazás és a gyártás területén is stratégiák bevezetését tette szükségessé. A hosszú fark elmélete szerint az internet megjelenése a piac szerkezetének a megváltozását, a piaci kínálat szélesedését idézte elő. A fizikai piacokon és áruházakban hatalmas árubőség mellett, de a kockázat minimalizálása érdekében csak a nagy népszerűségnek örvendő termékeket vonták be a tömegtermelésbe. A lokálisan eladhatatlannak tűnő árúk globálisan már elegendő vásárlóerőt képesek mozgósítani ahhoz, hogy alternatív piaci beruházások is sikeressé

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

válhassanak. Egyszerű példával élve kizárólagosan csak egy speciális szexuális ízlést kiszolgáló bolt minden bizonnyal becsődölne. Egy csupán pisiszexvideókat, vákumozást bemutató stb. filmeket prezentáló oldal vagy videocsatorna globálisan azonban képes megtalálni azt a méretű közönséget, melynek köszönhetően a tömegtermelés racionálissá válik.

A netpornó korai időszakában a speciális perverziók, extrém szexuális gyakorlatok szegregálódva, gettósodva jelennek meg az internetes pornó globális kínálatában. A kétezres évek közepétől azonban a mainstream fogalmának átalakulását vonja magával, hogy a legnagyobb honlapok üzemeltetői már nem engedhetik meg maguknak, hogy a fent leírtak értelmében lemondjanak a kissebbségi pornókultúráknak értékesíthető filmek forgalmazásáról.

4. A PORNOFILM ESZTÉTIKAI IDEOLÓGIÁJA

A műfajkritikai és médiumkritikai megközelítések sok esetben nem képesek kezelni a kép politikumát. Pedig a nyolcvanas évektől kezdődően, különösen a konzervatív feministák mozgalmainak köszönhetően a műfaj politikai meghatározottsága a pornográfiaival kapcsolatos köznap és az akadémiai diskurzusban egyaránt a legfontosabb kérdések.

Ez három szorosan egymásba kapcsolódó kérdéskör: a nő alávetése a pornóban, a pornófilm által performatívan terjesztett erőszakos cselekvési minták és a pornófilm realizmusa.

Linda Williams tökéletesen látja a médium és a politikum összefonódását, amikor megjegyzi, hogy a pornó pervertálja saját formáját. A pornófilm ugyanis saját médiumának kérdéseit veti fel.

A három kérdést külön tárgyalom.

A nő dehumanizálása Laura Mulvey A vizuális élvezet és az elbeszélő film c írásából kiindulva mindig mindig beleépül a látvány terébe, amelyet a férfitekintet szervez meg. Mulvey pszichoanalitikus megközelítése szerint a különböző nézési stratégiák kialakításában kardinális szerepe van a férfi számára a női szereplőben visszatükröződő kasztrációs félelemnek. Ehhez illeszkedve azt mutatom be, hogy a voyeurizmus és a fetiszizmus mint nézési formák miként működnek egymás komplementereiként. A voyeurizmus a változásra és a mozgásra, összességében a narrációra koncentráló nézési forma. A voyeurista befogadó olyan pornót néz, ahol a nemi különbség tisztán deklarálódik (például visszatérő elemként megjelenő crotch shot-ban, amikor a kamera egyenesen bevonul a szétterpesztett női lábak közé), illetve amely segítségével demisztifikálhatja a nézés a tárgyát, esetleg meg is büntetheti azt. A fetiszizmus a voyeurizmussal teljesen ellentétes befogadói aktus. A fetiszista néző mindent megtesz a nemi különbség elrejtésének érdekében. Ehhez segítséget nyújthat a női szereplők ruházatának (harisnya, magas sarkú cipő, ostor stb.), vagy a szexuális segédeszközöknek (pezsgősüveg, vibrátor) fetiszszerű használata és bemutatása.

A pornófilm performanciája jelenti a médium pervertálódásának másik kardinális kérdését. A közkeletű megítélés szerint a pornó felelős lehet a szélsőséges szexuális erőszak terjedéséért. Ahogy Andrea Disszertáciomban arra hívom fel a figyelmet, hogy a nemi erőszakot végső érvként kezelni a pornográfia megítélésekor végtelenül sematikus megközelítést jelent, amely pontosan annak a nézőpontnak az elvesztésével jár, ahonnan láthatóvá válna, hogy a pornó performanciája nem korlátozható az erőszak utánzására. A pornófilm performativitása valóban nagyságrendekkel meghaladja más műfajokét, de ez a hatás inkább következik a mémek biopolitikai súlyozottságából. Hatását és fontosságát tekintve sokkal többről van szó, mintsem egy extrém magatartásforma (ebben az esetben a nemi erőszak) memetikus rögzüléséről. A pornó abból kifolyólag, hogy a test az elsődleges tárgya – bár ezt a megállapítást egyre többet hallani általában a filmmel kapcsolatban is – a test anyagi minőségeire vonatkozó mintái, mémjei láthatatlanul vagy közvetve hatalmas szerepet játszanak abban a folyamatban, amit a testet szociális konstruktumként definiáló szakirodalom „testesülésnek” (embodiment) nevez.

A pornófilm esztétikai ideológiájának legfontosabb eleme az a realizmus, amely a pornófilm politikailag inkorrekt történéseket beélesíti és a cenzúrázhatóság tartományába utalja.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Így látszólag a realizmus végső és egyszerű magyarázatot kínál a pornóval kapcsolatos jelenségekre. Valóban a realizmus sokkal inkább elrejtje ezeknek a problémáknak az összetettségét semmint feltárná, hogy ezt láthatóvá tegyem a pornófilm realizmusa önmagában is egy rétegzett jelenséggé mutatom be és három szintjét különítem el ennek a realitás-effektusnak.

A pornófilm realizmusának a tárgyalásában az első szint a filmkép realizmusa. Az ezt kifejtő alfejezetben a filmes médium realizmusának a pornófilm vonatkozású relevanciáit tárgyalom. Azt kívánom bemutatni szemiotikai, fogyasztásszociológiai médiumkritika mentén, hogy hogyan alkotják meg hiedelmek és beidegződések a technikai képnek a pornófilm esetében sokszor reflektálatlanul evidenciaként kezelt és az apparátus működésmódjából származtatott technikai realizmusát.

A pornófilm sokat említett realizmusát egy másik szinten a dokumentum és fikció különbsége rajzolja ki. Dokumentum és fikció elhatárolása már sokkal inkább a kép használati módjából következik, semmint kép technikai jellemzőiből levezetett realizmus, noha ezek a kategóriák sokszor a képben rejtő „belső”, ontológiai jegyként jelennek meg a szakirodalomban, s nem mint kódolási és olvasási különbségek. A valósághoz való viszony ebben az esetben nem érthető meg egyszerűen az előbbi, mediális összefüggésekből, sem annak tényéből, hogy a filmben fotókópikus valósággrögzítés történik. Bár kétségek nélkül ez biztosít alapot ahhoz, hogy valamit dokumentumértékkel ruházzunk-e fel vagy sem. Ez a kérdéskör átvezet a műfajosság és a dokumentarizmus diszkurzív terébe. Arra is rámutatok, hogy a profilmikus történések primátusának és a korporealitás megjelenésének döntő szerepe van abban, hogy miként jelölik ki pornófilm helyét a fikció és a dokumentum határán.

A pornófilmre vonatkozatható harmadik realizmus a politikai vagy szociológiai értelemben vett realizmus. A politika kifejezés itt ebben az esetben nem érthető meg pártpreferenciák mentén. Ez alatt egészen egyszerűen azt értem, amikor a realizmus a társadalmi valóság, illetve a társadalmi összefüggések bemutatását szolgálja. A politikai értelemben vett realizmus a világ történésének az egyediségét mutatja meg, vagy éppen azt a struktúrát, logikát, ami ezeket az egyedi történéseket szervezi. A film története során a politikailag motivált realizmusok mindig másképpen képelték ezt a feladatot. A szovjet montázsiskolák alkotói egészen más formában gondolták el a társadalmi valóság bemutatásának a feladatát, mint az olasz neorealista vagy Új-Hollywood rendezői a hatvanas években.

Ennek alapján az ezredforduló után a pornófilm történetének új fejezetét nyitó netpornóval kapcsolatosan megfogalmazható legfontosabb állítások a következők:

1. A pornófilm olyan metafilm, mely a legkoncentráltabban veti föl azokat a filmelméleti problémákat, melyek a filmes médium természetéből adódóan mindig is meghatározóak voltak a film története során.
2. A pornófilm nem pusztán azért zavarkeltő, mert társadalmi tabukat tesz láthatóvá, hanem azért is, mert a reprezentáció és a filmes médium elfojtottját hozza felszínre azt az ontológiai bizonytalanságot, amely a kettős vetítésben jut érvényre.
3. A netpornó alapvető alakzata a fétis.
4. A netpornó attrakciós film, strukturálisan a korai némafilm hagyományai jellemzik.
5. A pornó rombolja a műfajosság eszményét azon keresztül, hogy az adatbázis folkszonomikus rendje a műfajképződés új útjait teszi lehetővé.
6. A hardcore pornófilm férfi műfaj. A vizuális természetét a kasztrációs félelem terápiás jellegű semlegesítése határozza meg.
7. A netpornó a fetisizmus és voyeurizmus kevert nézőpontjait kínálja fel a férfitekintet számára. Nem létezik politikailag korrekt szexualitás. Az élvezet mindig hatalmi játékként adott. A pornó pedig a szexualitás műfajaként annál sikeresebb minél inkább „dramatizálja”, és az élvezés előfeltételeként határozza meg azokat az egyenlőtlenségeket, amelyek a szexust mozgásban tartják.
8. Az erőszak performativitásának problémája álkérdés pornófilm esetében. A pornófilm performativitása összetetten az ösztöncselekvések szintjéig meghatározza a szexualitáshoz való viszonyunkat.

9. A pornófilm biopolitikai szempontból az egyik legfontosabb testképtárként értékelhető.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLODÓ PUBLIKÁCIÓK:

1. Tóth Zoltán János: A pornográf képiség fétis jellege. In: *A hét*, 2006. január 31.
2. Tóth Zoltán János: Fétis és kép. Egy paradigmaticus eset: a pornófilm. In *Apertúra*, 2007/tavaszi. <http://apertura.hu/2007/tavaszi/tothzj>
3. Tóth Zoltán János: „Kettős vetítés.” Jeles András: Montázs. (1979) In *Apertúra*, 2008/tél. <http://apertura.hu/2008/tel/toth>
4. Tóth Zoltán János: Egy kiállítás (test)képei. Bodies – The Exhibition. In *Apertúra*, 2009/tél. <http://apertura.hu/2009/tel/tothz>
5. Tóth Zoltán János: A pornográfia esztétikai ideológiája. In *Szövegek között XIII.* (komparatiztika, irodalomtudomány- és kultúratudomány), Szeged, 2008.
6. János Zoltán Tóth: The Aesthetic Ideology of Pornography. In *Words and Images on the Screen: Language, Literature, Moving Pictures*, ed. Ágnes Pethő, 360-372., Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholarship, 2008.
7. Tóth Zoltán János: A pornófilm realista esztétikája. In *Prizma*, 2010/3.
8. Tóth Zoltán János: Performativitás a hardcore pornófilmben. In Tóth Zsófia Anna (szerk.): *TÁMOP Konferenciakötet. A varázsgyűrűtől az interkonfeszionális kommunikációig. Információtudományi metszéspontok bölcsészeti megközelítésben.* Szeged, Primaware, 2011.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLODÓ KONFERENCIA-ELŐADÁSOK:

- 2006, dec.: I. Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia, Pécs, előadás: *A pornográf képiség fétisjellege*
- 2007, ápr.: Paratext: populáris kultúra-médiakultúra workshop, Síkfőkút, előadás: *Fétis a mainstream pornófilmben*
- 2007, máj.: FIETA (Filmes Egyetemisták Országos Találkozója), Esztergom, előadás: *Hozzászólás egy vitához. Anatómiai kód és nyelvszerűség a pornófilmben*
- 2007 máj.: Szavak és képek – X. Erdélyi Film- és Médiatudományi Konferencia, Kolozsvár, előadás: *Az abjekt test szuperjelölői vizuális és nyelvi reprezentációkban*

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

2007, szept.: A női/férfi identitás és tapasztalat, Szeged, előadás: *Egy pragmatista pornográfia-kritika esélyei*

2007, nov.: Kettős vetítés: Bódy Gábor és Jeles András műveinek összehasonlító elemzése (konferencia), Szeged, előadás: „Kettős vetítés” *Jeles András: Montázs. (1979)*

2011, febr.: Információs Társadalom Szakmai konferencia, Szeged, előadás: *Performativitás a hardcore pornófilmben*

2011, ápr.: Deviancia konferencia, Szeged, előadás: *A hardcore pornófilm műfaji mátrix, a hálózati kultúra korában*

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.ujszechenyiterv.gov.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.